

Організаційна функція тактичних операцій

В. М. ШЕВЧУК

кандидат юридичних наук, доцент,

Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого

Тактичні операції за напрямками тактичного впливу та діапазоном застосування у процесі розслідування злочинів є багатофункціональними організаційно-тактичними засобами здійснення досудового розслідування, які ефективно використовуються для вирішення окремих тактичних завдань і мають багатофункціональне призначення, обумовлене слідчою ситуацією й функціональною спрямованістю системи слідчих, оперативно-розшукових, організаційних, профілактичних та інших дій.

Функції тактичних операцій за змістом можна класифікувати на:

а) цільові (в основі лежать їх цілі, які стоять перед системою, тактичні завдання, вирішення яких потребує процес розслідування);

б) рольові (ролі, які виконує система, учасники проведення тактичних операцій). А. В. Дулов зазначає, що у структурі операції виокремлення функціональної підструктури забезпечує глибоке вивчення проблем взаємодії між різними особами, які беруть участь у проведенні тактичної операції. Кожний тактичний засіб реалізується через дії людей — функції при проведенні тактичної операції [3, 92-96];

в) діяльнісні (напрямки діяльності системи, види діяльності по розслідуванні злочинів шляхом проведення тактичних операцій). Вони відображають основні напрямки діяльності у процесі проведення тактичної операції, роль та призначення таких тактичних засобів у процесі розслідування злочинів. До таких функцій тактичних операцій можна віднести: пізнавальну, прогностичну, регулятивну, організаційну, конструктивну, комунікативну, пошукову, профілактичну. Відповідно до нашого дослідження розглянемо зміст організаційної функції тактичних операцій.

Організаційна функція тактичних операцій полягає в тому, що застосування у слідчій діяльності таких тактичних засобів допомагає правильно вибрати методи розслідування і організувати роботу по кримінальній справі. Організаційна діяльність слідчого — це «сукупність його дій, спрямованих на практичне забезпечення процесуального управління тактичною операцією, процесуальна дія з цією метою, які беруть у ній участь» [3, 74]. «Організувати розслідування, — відзначає Г. А. Густов, — означає, прийнявши справу до провадження, створити систему, здатну при дотриманні вимог закону забезпечити всебічність, повноту вивчення розслідуваної події, цілеспрямований пошук доказів, правильне вирішення завдань попереднього слідства» [2].

Тактична операція є засобом вирішення тактичних завдань при розслідуванні злочинів. Вирішення будь-якого тактичного завдання, яке здійснюється шляхом проведення декількох дій, обов'язково потребує організації цього процесу [3, 128]. Тактичним завданням притаманні системні властивості і вони пов'язані з формуванням певної системи доказів, спрямованих на встановлення окремих проміжних завдань розслідування. У цій системі тактична операція виконує організаційну функцію. Це пов'язане з тим, що найбільш ефективно та оптимальне вирішення тактичного завдання при розслідуванні злочинів досягається за допо-

могою правильної організації провадження комплексу слідчих, оперативно-розшукових, превентивних та інших дій (заходів). При цьому організація являє собою взаємозв'язок та взаєморозташування деякого комплексу (предметна або структурна частини організації), обумовленого єдністю цілі або виконанням функцій та визначеними обставинами місця та часу [8, 44-45], тобто вона виконує дві основні функції – координації та субординації [5, 94-97, 110-132].

Організація розслідування означає і містить у собі: а) своєчасну розробку узгодженого плану заходів правоохоронних органів; б) належну взаємодію слідчого, оперативних працівників, фахівців, посадових осіб, служб і підрозділів правоохоронних органів; в) забезпечення кваліфікованого керівництва слідчо-оперативною групою або бригадою; г) систематичний обмін інформацією і звітністю про результати СОГ і кожного слідчого; д) координацію дій учасників розслідування за епізодами злочинної діяльності й стосовно кожного з обвинувачуваних; е) забезпечення необхідних умов праці; є) своєчасну розробку планів розслідування, внесення в них відповідних коректив та контроль за їх виконанням [11, 154; 13, 331-343; 9, 59; 7, 81,82; 6, 203].

Слід зауважити, що у процесі розслідування злочинів та чи інша форма організації тактичних операцій реалізується через взаємодію, тому під взаємодією слід розуміти узгоджену по цілям, місцю та часу діяльність як слідчого, так і органів дізнання, які забезпечують ефективну розстановку сил, комплексне використання слідчих дій, оперативно-розшукових заходів та інших дій [8, 677]. Таким чином, тактична операція відрізняється від сукупності слідчих, оперативних, ревізійних та інших дій такою властивістю, як комплексність слідчих та інших дій, які проводяться слідчим, що означає суворо визначену послідовність провадження слідчих дій, оперативно-розшукових заходів та інших дій, їх взаємозв'язок між собою, спрямованих на ефективне вирішення системних завдань розслідування, на отримання окремої системи доказів [5, 94-97, 110-132].

У криміналістичній літературі дуже слушно звертається увага на зв'язок тактичної операції й слідчої версії та виконання ними організаційної функції. Так, В.О. Коновалова зазначає, що, звертаючись до організаційної функції версії, не можливо відмітити такої обставини як перевірка останньої шляхом проведення тактичних операцій як комплексу організаційних, слідчих та оперативно-розшукових дій, спрямованих на вирішення одного завдання. З точки зору отримання необхідної інформації тактична операція є найефективнішим засобом розслідування. Останнє зумовлене різним характером дій, об'єднаних в один комплекс, і одночасним їх проведенням, що дозволяє отримувати необхідну інформацію та попереджувати її можливе витікання. Отже, слідча версія у своєму організаційному аспекті є певним стимулом для виконання дій, спрямованих на її перевірку, на встановлення обставин, пов'язаних з подією злочину [4, 174].

Відомо, що слідча версія складає основу планування. У зв'язку з цим, Р. С. Белкін пише, що «версії визначають напрямок розслідування, є організаційним началом і ядром планування дій слідчого». В цьому і полягає організаційна функція слідчої версії і тактичної операції, оскільки вона визначає напрямок, встановлення кола обставин, що підлягають доказуванню, зумовлює і намічає комплекс та послідовність слідчих дій і тактичних операцій, необхідних для забезпечення оптимального розслідування [4, 174].

Організаційна функція тактичних операцій знаходить своє відображення і в координації діяльності слідчих, оперативно-розшукових та інших органів, які виконують завдання слідчого відповідно своєї компетенції і поставленими цілями. У плані розслідування координації передбачається комплекс слідчих, оперативно-розшукових та інших дій, спрямованих на вирішення окремих тактичних завдань, зумовлених слідчою ситуацією. Такі дії пов'язані з організацією розслідування, їх проводить слідчий та інші повноважні особи, які беруть участь у проведенні тактичної операції, при цьому слідчий не тільки керує, організовує процес розслідування, але й виконує функції координації.

Слідчий вирішує завдання, спрямовані на координацію дій при розслідуванні злочинів. Координація як узгоджена система дій, спрямованих на досягнення мети, в слідчій діяльності пов'язана з концентрацією окремих дій та їх взаємообумовленість. Окрім того, вона об'єднує зусилля декількох осіб чи відомств. Координація визначає також міжособистісну та рольову взаємодію працівників, які беруть участь у розслідуванні злочину, причому можна виділити, принаймні, три форми такої взаємодії: а) доручення органам дізнання проведення оперативно-розшукових дій; б) доручення органам дізнання виконання слідчих дій; в) сприяння органів дізнання роботі слідчого при провадженні окремих слідчих дій [1, 204-208].

У криміналістичній літературі справедливо відмічається організаційне функціональне призначення та спрямування тактичних операцій. Так, А.В. Дулов зазначає, що тактичні операції є формою організації розслідування, а розробка тактичних операцій — один із видів організаційної діяльності з розслідування злочинів. Організувати діяльність з розслідування злочинів — означає визначити її мету (зокрема, суму тактичних завдань, які потрібно вирішити), виявити методи і засоби досягнення цієї мети. Нарешті, організувати діяльність — означає визначити, з ким потрібно буде взаємодіяти і як здійснювати цю взаємодію [3, 49-96].

В. І. Шиканов вказує на багатогранність функцій тактичних операцій, це: 1) засіб організації діяльності слідчого з урахуванням вимог криміналістичної праксеології; 2) форма співробітництва слідчого з оперативними підрозділами органів внутрішніх справ; 3) надійний засіб, призначений оптимізувати процес розслідування злочинів на основі останніх досягнень системології, пов'язаної з сучасним етапом науково-технічної революції [12, 45].

Досить цікавим та новим, на нашу думку, є підхід проф. В. Ю. Шепітько та В. А. Журавля [10, 185-192], які пропонують тактичні операції розглядати як організаційно-тактичні засоби здійснення досудового розслідування. Це поняття, з погляду науковців, поєднує як організаційні, так і тактичні засади. Під організаційними слід розуміти оптимальне взаєморозташування і взаємозв'язок елементів певного комплексу (комбінацій, операцій), провадження яких обумовлене єдиною метою та здійснюється в певних умовах місця і часу. Тактичні засади передбачають вибірковість, варіантність, ситуаційну залежність, доцільність у застосуванні певних засобів і їх спрямованість на вирішення локальних (проміжних) завдань розслідування. У зв'язку з цим організаційно-тактичні засоби здійснення досудового розслідування — це оптимальна сукупність взаємозв'язаних єдиною метою дій (слідчих, оперативно-розшукових, організаційних) та тактичних прийомів, які при комплексному їх застосуванні спрямовані на забезпечення найбільш ефективного вирішення тактичних (локальних, проміж-

них) завдань, що виникають у певних слідчих ситуаціях. Такі пропозиції та наукові підходи, ще раз підтверджують і вказують на те, що тактичні операції при розслідуванні злочинів виконують організаційну функцію.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Александров Д. О., Андросюк В. Г., Казміренко Л. І. та ін. Юридична психологія : Підручник / За заг. ред. Л. І. Казміренко, Є. М. Моїсєєва. — К.: КНТ, 2007. — С. 204-208.
2. Густов Г. А. Программно-целевой метод организации расследования убийств : учеб. пособ. — СПб., 1993. — 122 с.
3. Дулов А. В. Тактические операции при расследовании преступлений. — Минск : Изд-во БГУ, 1979. — С. 74, 49-96, 92-96, 128.
4. Коновалова В. Е. Версия: концепция и функции в судопроизводстве. — Х. : Консум, 2000. — С. 174.
5. Корноухов В. Е. Методика расследования преступлений: теоретические основы / В.Е. Корноухов. — М. : Норма, 2008. — С. 94-97, 110-132.
6. Криміналістика / Под ред. А. Г. Филиппова. — М.: Юриспруденція, 2000. — С. 203.
7. Криміналістика / Под ред. И. Ф. Пантелеева, Н. А. Селиванова. — М. : Юрид. лит., 1993. — С. 81, 82.
8. Курс криміналістики. Общая часть / Под ред. В. Е Корноухова. М., 2000. — С. 44-45, 677.
9. Ларин А. М. Расследование по уголовному делу. Планирование, организация. — М. : Юрид. лит., 1970. — С. 59.
10. Шепітько В. Ю., Журавель В. А. Організаційно-тактичні засоби: поняття та значення // Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. пр. / [редкол.: В. І. Борисов та ін.] — Х. : Право, 2009. — Вип. 18. — С. 185-192.
11. Шепітько В. Ю. Криміналістика. Енциклопедичний словник. — Харків : Право, 2001. — С. 154.
12. Шиканов В. И. Теоретические основы тактических операций в расследовании преступлений. — Иркутск: Изд-во Иркут. ун-та, 1983. — С. 45.
13. Шмонин А. В. Методика расследования преступлений: учебн. пособ. — М. : Юстицинформ, 2006. — С. 331-343.

Шевчук В. М. Організаційна функція тактичних операцій

Анотація. Розглянуто характеристику організаційної функції тактичних операцій. Розкрито організаційне функціональне призначення та спрямування тактичних операцій.

Ключові слова: функція тактичної операції, система функцій тактичних операцій, характеристика організаційної функції тактичної операції.

Шевчук В. М. Организационная функция тактических операций

Аннотация. Рассмотрено характеристику организационной функции тактических операций. Раскрыто организационное функциональное назначение и направление тактических операций.

Ключевые слова: функция тактической операции, система функций тактических операций, характеристика организационной функции тактической операции.

Shevchuk V. M. Organisational function of tactical operations

Annotation. Characteristics of organizational function of tactical operations are considered. Disclosed organizational functionality and direction of tactical operations.

Key words: function of tactical operations, system of tactical operations functions, characteristics of the organizational function of tactical operation.

Стаття надійшла до редакції 8.10.2010.